

Fördelningspolitik i blandekonomi

Kraftfältet

Bakom inkomsternas fördelning i en marknadsekonomi såsom den svenska ligger en prisbildningsprocess. Med den tillspetsning av sammanhangen som görs i den s.k. »gränsproduktivitetsteorin» kan man säga att varje produktionsfaktor, arbetskraft lika väl som kapital, ersätts i förhållande till sitt bidrag till produktionsresultatet. Mer än så lönar det sig inte för ett företag att betala och om man betalar mindre tenderar ersättningen att drivas upp genom konkurrensen mellan företag. Även när det gäller lönebildningen för administratörer och experter i den högre företagshierarkin, för vilka gränsproduktivitetsteorin inte är direkt tillämplig, är sådan konkurrens om arbetskraft en betydelsefull faktor. I praktiken modifieras dessa teoretiska samband naturligtvis på olika sätt av institutionella förhållanden, såsom konkurrensbegränsningar, tröghe- ter i produktionsfaktorernas rörlighet, offentlig lagstiftning, organisationernas verksamhet och sociala konventioner.

Sedan faktorpriserna väl bestämts genom en prisbildnings- process kommer fördelningen av »faktorinkomster», dvs. in- komster före skatt och transfereringar, mellan olika hushåll att bestämmas av kapitalets och yrkesfärdigheternas fördel- ning i samhället. Vi vet att båda är mycket ojämnt fördelade; det gäller kanske särskilt kapitalet, även om taxeringsstatisti- ken troligen överdriver ojämnheten genom den bristande redo- visningen av förmögenheter under »skattestrecket» (100 000 kronor).¹ *En inkomstutjämnande politik i en marknadseko- nomi måste därför i första hand sikta till att uppnå en jäm-*

nare fördelning av yrkesfärdigheter och kapital. Ur den syn- punkten måste de senaste årens starka satsning på en »demo- kratisering» av utbildningsmöjligheterna ges lovord. Synd bara att man började så sent och att strikta spärrar uppställts just på områden med höga inkomster, med fritt inträde på andra! När det gäller fördelningen av kapital har väl mindre gjorts. I princip står främst två vägar öppna. Antingen sprider man (genom förmögenhetsomfördelande åtgärder och stöd till små- kapitalbildning) ut kapitalet på fler enskilda — nödvändiga ingrepp om högern tog sitt förslag om »egendomsägande de- mokrati» på allvar — eller också ser man till att en allt större del av kapitalbildningen sker i kollektiva former. För en per- son med bristande sinne för renlärig dogmatik är en kombina- tion av dessa båda vägar fullt tänkbar.

I en dynamisk ekonomi, där ständigt nya förändringar in- träffar i efterfrågan och teknik, uppkommer hela tiden nya inkomst- och förmögenhetsvinster för dem som lanserar den nya produktionstekniken och tillfredsställer den nya efterfrå- gan, dvs. de som fyller igen vad Myrdal en gång kallade »hålen i prisbildningen». Ur fördelningssynpunkt står därför mycket att vinna på att påskynda anpassningarna till de nya jämviktslägena så att perioder med »onormalt» stora vinster blir så korta som möjligt. Ett viktigt led i en inkomstutjäm- nande politik är därför att underlätta produktionsfaktorernas rörlighet — för arbetskraftens del genom en smidig arbets- och bostadsmarknad och för kapitalets del genom en effektivt fungerande kredit- och kapitalmarknad.

Av stor betydelse för inkomstfördelningen, liksom naturligt- vis för effektiviteten i ekonomin, är också åtgärder som ökar konkurrensen i näringslivet. Mycket av dagens skillnader i in- komst och förmögenhet beror nämligen på konkurrensbe- gränsningar — privata, statliga och kommunala. Socialdemo- kratins satsning på konkurrensstimulerande åtgärder av typ antikartellagstiftning och konsumentupplysning har därför en naturlig plats i partiets allmänna fördelningspolitik. Detsam- ma kan sägas om vår relativt liberala utrikeshandelspolitik, som skapar förutsättningar för en effektiv konkurrens också i branscher med få inhemska företag. Det är troligt att de

förskjutningar av inkomstfördelningen till löntagarnas förmån som inträffat under sextioalet sammanhänger just med den hårdnande internationella konkurrensen, med åtföljande minskning i företagens vinstmarginaler.

Ur fördelningssynpunkt mera tveksamma åtgärder är vissa kommunala och statliga konkurrensbegränsningar, såsom de allt ymnigare förekommande företagssubventionerna. Andra exempel är butiksstängningslagen och det sätt på vilket det kommunala planmonopolet för bebyggelse ibland används till att ge enskilda företag monopollägen i nya bostadsområden (även när detta inte följer som en naturlig konsekvens av stor-driftsfördelar).

När det gäller nationalinkomstens fördelning mellan löner och vinster har också den allmänna stabiliseringspolitiken stor betydelse. En stram ekonomisk politik kan bidra till att hålla vinsterna i schack. Inflation betyder alltid att en mängd godtyckliga omfördelningar av inkomster och förmögenheter inträffar, varvid folk med små möjligheter att gardera sig genom realvärdesäkra placeringar, och folk med fixa penninginkomster ofta kommer i kläm (innehavare av vissa typer av pensionsförmåner, socialvårdsfall etc.). Med hänsyn till inflationens godtyckliga verkningar på inkomst- och förmögenhetsfördelningen är det egendomligt att så många personer som kallar sig radikala bjuder endast ett halvhjärtat motstånd mot inflationen (med Myrdal och Rehn som ett par undantag) och inte ens yrkar på att dess verkningar skall reduceras genom exempelvis indexlån.

Hela det kraftfält som bestämmer inkomsternas fördelning har naturligtvis inte klarlagts förrän organisationernas betydelse har belysts. Genom att dessa har som uttalad målsättning att påverka inkomstfördelningen, deras aktioner är offentliga och ofta dramatiskt tillspetsade och genom att de troligen påverkar den *genomsnittliga* nominella lönenivån (och därmed prisnivån), får allmänheten lätt föreställningen att organisationerna är utslagsgivande också för inkomstrelationerna. Kanske sammanhänger det stora intresset för organisationernas verksamhet också med ett behov att finna »syndabocker» för en inkomstfördelning som man tycker illa om; SACO

exempelvis är bra att ha till hands även om de verkligen höga inkomsttagarnas förhållanden knappast är föremål för organisationernas förhandlingar. Jag tänker naturligtvis på grupper som företagare, företagsledare, läkare, advokater, högre tekniker, publicister, popidoler och arvtagare. En attack på exempelvis läroverkslärarnas löner förefaller däremot knappast vara strategisk ur fördelningssynpunkt.

Trots att uppståndelse kring organisationernas verksamhet får man nog göra klart för sig begränsningen i deras inflytande på inkomstrelationerna; detta har för övrigt organisationernas ledare själva ofta god blick för (dock inte under värvningskampanjer). I en marknadsekonomi är det svårt att på sikt »rida spärr» mot marknadens utslag, såvida man vill låta individen själv välja arbetsplats och yrke och samtidigt låta företagen välja produktionsvolym och produktionsmetoder. Vill man förändra marknadsutslagen på ett effektivt sätt får man lov att påverka själva utbuds- och efterfrågekurvorna — exempelvis genom yrkesutbildning, skatter eller subventioner.

Dessa resonemang gäller naturligtvis främst den privata sektorn, men genom konkurrensen om produktionsfaktorer måste den offentliga sektorn i stor utsträckning anpassa sin lönesättning till vad som gäller i den privata. Det betyder att utrymmet för en speciell inkomstutjämnande lönepolitik för statsanställda är ganska begränsat, om man vill undvika att kompromettera offentlig verksamhet genom dålig rekrytering av arbetskraft.

Nu bör man naturligtvis inte gå över till den motsatta ytterligheten och förklara organisationerna betydelselösa för inkomstfördelningen. Först och främst beror en del av dagens lönerelationer på historiska omständigheter och sociala konventioner i ett »hierarkiskt» uppbyggt samhälle, snarare än på aktuella utbuds- och efterfrågeförhållanden. Anpassningar till nya omständigheter kan ta lång tid, exempelvis i den offentliga sektorn. Därför kan organisationerna spela en roll genom att »hjälpa marknaden» att finna de löner som svarar mot aktuella utbuds- och efterfrågeförhållanden. Som hypotes skulle jag vilja uppställa att organisationerna når sina största resultat just när de på detta sätt understödjer marknaden och

söker radera sociala konventioner och ekonomiska privilegier från en gång en tid. Tyvärr finner vi kanske lika ofta att organisationer söker slå vakt om just sådana konventioner och privilegier; organisationerna blir då i stället »imperfectioner» i systemet, som hindrar dagens efterfråge- och utbudsförhållanden att slå igenom.

För det andra: lika väl som diverse »historiskt betingade trögheter» kan förhindra dagens utbud och efterfrågan att bestämma lönebildningen kan organisationerna själva i viss mån driva fram nya sådana avvikelser. Det finns en viss »latitud» för lönerelationernas avvikelse från jämviktsläget, som kan utnyttjas av organisationerna utan att därvid uppkomma utbuds- eller efterfrågeöverskott blir besvärande. (Eftersom Per Holmberg tar upp lönepolitiken till granskning i sin uppsats i denna skrift kommer lönepolitikens möjligheter inte att diskuteras närmare här.)

Även om våra kunskaper om bestämningsgrunderna för inkomstfördelningen fortfarande är ofullständiga kan man nog utgå ifrån att utbildningspolitik och näringspolitik är de mest lovande metoderna för att påverka inkomsternas fördelning. När det gäller utbildningspolitiken blir det emellertid nödvändigt med en betydligt snabbare och smidigare anpassning än hittills av utbildningskapaciteten till förändringar i efterfrågan på arbetskraft. Vad näringspolitiken beträffar är de ur fördelningssynpunkt viktigaste åtgärderna troligen ytterligare stimulans av konkurrensen i näringslivet, gärna i ökad utsträckning genom statliga konkurrentföretag (däremot inte statliga monopol) och ändrade ägarförhållanden, främst jämnare förmögenhetsfördelning och mer kollektivt ägande. En hoppigande faktor för en fortsatt inkomstutjämnning är att en jämnare inkomstfördelning hittills gått hand i hand med den allmänna höjningen av levnadsstandarden. Ju rikare ett land är, desto jämnare är i regel inkomsterna fördelade; bland länder med ett i huvudsak privatägt näringsliv tycks inkomstfördelningen vara jämnast i Nya Zeeland och Australien, därnäst i Nordvästeuropa och Nordamerika. Fördelningen är betydligt

ojämnare i medelhavsländerna och, framför allt, i underutvecklade länder. Endast under efterkrigstiden tycks denna utjämningsprocess ha bromsats upp i de allra rikaste länderna — om permanent eller tillfälligt vet vi inte.

Tyvärr verkar här diskuterade metoder ofta endast på ganska lång sikt — i vissa fall kanske med ett eller flera decenniers eftersläpning. Det är inte heller säkert att de räcker till för att uppnå en önskad inkomstutjämnning ens på lång sikt. Det finns nämligen faktorer som verkar i motsatt riktning, exempelvis den successivt ökade *efterfrågan* på utbildad arbetskraft. Vi vet också att inkomsterna varierar starkt även mellan personer med samma utbildning, beroende på variationer i individuella yrkesfärdigheter och egenskaper, som inget utbildningssystem tycks rå på.

Vi kan emellertid utgå ifrån att en kraftig satsning på här nämnda medel leder till en betydligt jämnare inkomstfördelning än om dessa medel över huvud taget inte sattes in. För att nå ytterligare resultat får man räkna med att använda också andra medel, både på kort och lång sikt. Förutom lönepolitik blir det främst fråga om *skatter*, *transfereringar* (socialpolitik) och *prisregleringar*. Man får emellertid ha klart för sig att sådana åtgärder inte bara påverkar inkomstfördelningen utan också effektiviteten och resursallokeringen — dvs. produktionsfaktorernas fördelning på olika användningsområden — i ekonomin. Prissystemet har nämligen en dubbel funktion; det styr både inkomstfördelning och resursallokering. Man bör därför utfärda en allmän varning mot förslag till ekonomisk-politiska åtgärder som funderats ut med utgångspunkt endast från en av dessa båda aspekter. Som bekant kommer fördelningsaspekten ofta i konflikt med effektivitets- och allokeringaspekten. Det är emellertid viktigt att notera att sådana konflikter inte uppstår vid *alla* försök att förändra inkomstfördelningen. Det är lätt att ge exempel på åtgärder som inte råkar ut för denna konflikt: många typer av socialpolitik, vissa typer av skatter, justering av historiskt bestämda lönerelationer, nedrivning av vissa sociala konventioner etc. En skicklig fördelningspolitik består delvis i att söka upp, och genomdriva, sådana medel. En inkomstdifferens

i ett konkret fall bör därvid inte utan vidare få försvaras genom *allmänna* hänvisningar till behovet av incitament. Det kan ju tänkas att hänsyn till incitament i själva verket motiverar en differens i motsatt riktning!

Innan vi går in på dessa problem finns det emellertid anledning att ställa en ännu mera fundamental fråga: om förändringar i inkomstfördelningen är svåra att uppnå i en marknadsekonomi, varför försöker vi då inte gå över till något helt annat system, där inkomstfördelningen är lättare att styra?

Varför marknadshushållning?

I äldre socialistisk diskussion tänkte man sig inte bara att äganderätten till produktionsmedlen skulle överföras i samhällets ägo. Man drömde också om att marknadshushållningen skulle ersättas av »något annat» system, där produktion och fördelning inte längre skulle vara »fångna av marknadens tvångströja». Så här i efterhand, med dagens kunskaper om ekonomiska system, ter sig denna syn naiv. Respekten för marknadshushållning har ökat efter hand bland socialdemokrater och socialister, även om efterklanger av förakt för marknadshushållning ibland fortfarande hörs — dock nästan aldrig från folk med erfarenhet av eller utbildning i ekonomi.

Vad är då marknadshushållningens förtjänster? En marknadshushållning kan i första hand ses som ett ytterst välutvecklat koordineringssystem. Den fungerar ungefär som en jättelik datamaskin med en kapacitet ofantligt mycket större än någon känd (eller planerad) verklig dataanläggning. Den »löser ut» ett program för produktionsresursernas fördelning på miljoner olika varuområden, väljer produktionsteknik (bland ofantligt många tänkbara tekniker) och fördelar producerade varor på miljoner olika hushåll. Samtidigt ser systemet till att de många produkter som används av företag vid produktion av andra varor tillverkas i just de kvantiteter och kvaliteter som erfordras för att slutproduktionen skall kunna realiseras.

Vi vet också att systemet inte bara ger en *lösning* på detta ofantligt invecklade planeringsprogram; lösningen uppfyller

dessutom stora krav på effektivitet, såvida marknadshushållningen kompletteras med en stor offentlig sektor på områden där marknaden inte kan fungera effektivt, exempelvis när det gäller kollektiva nyttigheter eller varor med s.k. »externa effekter». Systemets effektivitet sammanhänger med att de enskilda företagen har starka incitament dels att producera varorna så billigt som möjligt, dvs. med minsta möjliga åtgång av produktionsfaktorer, dels att producera just de varor och kvaliteter som konsumenterna efterfrågar. Enligt min mening är det väsentliga därvid inte om företagen väljer en ur samhällsekonomisk synpunkt något mera optimal *produktionsvolym* vid vissa marknadsformer än vid andra, utan om konkurrenssituationen ger en press att genomföra effektiva produktionsmetoder och att anpassa produktionsinriktningen efter konsumenternas preferenser, sådana dessa utvecklas under påverkan av bl.a. reklam. Såvitt jag förstår existerar en någorlunda hård press av detta slag i dagens svenska ekonomi även om vi i verklighetens värld, med dess marknadsimperfectioner och slöseri (överdriven reklam, modellbyten etc.) och de agerandes ofullständiga information och överblick, är långt borta ifrån det tillstånd av perfekt konkurrens som definieras i läroböckerna.

Marknadsekonomin förtjänster sammanhänger också med dess stora smidighet, dvs. följsamheten till ändrade förhållanden. Förändringar i teknik och efterfrågan utlöser, liksom i ett slags servo-dynamiskt system, förändringar i priser, vinster och försäljningsvolym, vilket dels ger *information* till producenter om vad som inträffat, dels skapar *incitament* (och resurser) för anpassningar till de inträffade förändringarna. Systemets effektivitet har kraftigt höjts under efterkrigstiden sedan vi lärt oss att med hjälp av statlig ekonomisk politik hålla ett högt kapacitetsutnyttjande, varvid marknadsekonomin i sin »västerländska» form utvecklats till en »blandekonomi» — en marknadshushållning dominerad av privata företag, men med en betydande offentlig sektor och med en medveten statlig politik för att påverka sysselsättningsnivå och tillväxttakt. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att en marknadshushållning mycket väl kan byggas upp också i ett helt socialiserat

samhälle, även om marknadssystem hittills främst tillämpats i ekonomier med dominans av privat äganderätt.

Även marknadshushållningens *brister* är väl kända. Det finns inte några krafter som automatiskt garanterar en ur social synpunkt önskvärd inkomst-, förmögenhets- och maktfördelning. Vi vet att systemet inte heller automatiskt ger full sysselsättning eller en av politikerna önskad avvägning mellan konsumtion idag och konsumtion i framtiden. Vid sidan av nödvändigheten att tillfredsställa kollektiva behov och att ingripa på områden med starka »externa effekter» fordrar en marknadshushållning därför en aktiv statlig fördelningspolitik, stabiliseringspolitik och tillväxtpolitik. En intelligent ekonomisk politik går just ut på att söka upp och rätta till begränsningar i marknadshushållningens effektivitet.²

Alternativet till marknadshushållning är att försöka lösa produktions- och fördelningsproblemen med hjälp av centrala administrativa beslut, utan tillgång till marknader. De senare skulle då få ersättas av en väldig central byråkrati. Denna byråkrati skulle idealt behöva införskaffa information om alla tänkbara produktionsprocesser för varje enskild vara — en helt gigantisk uppgift — och vidare utifrån någon bestämd värdering (vilken?) besluta sig för hur mycket som skall produceras av varje enskild vara. Om man önskar helt avveckla marknadshushållningen måste myndigheterna dessutom skaffa sig en åsikt om hur producerade mängder av dessa miljoner olika slags varor skall fördelas på miljoner olika hushåll. Sedan detta gigantiska administrativa planeringsarbete utförts skulle det slutligen vara nödvändigt att förmå personal på alla nivåer att bete sig just så som fastställts i den centrala planen — även när de utifrån sina egna utgångspunkter finner planerna enfaldiga, eller i strid mot egna intressen.

Man behöver inte ha mycken erfarenhet av ekonomisk verksamhet för att förstå att drömmen om att ersätta marknadshushållningen med ett effektivt fungerande centralt administrativt system utan marknader kommer att förbli en utopi. När socialdemokratin redan tidigt bestämde sig för att arbeta för förbättringar inom marknadshushållningens ram i stället för att söka kasta systemet över bord, fattade man därför ett

mycket klokt beslut. Den svenska varianten av blandekonomi har därmed i hög grad blivit ett barn av socialdemokratisk politik — fastän vissa grupper inom den nya generationen socialdemokrater har svårigheter att acceptera fadersrollen.

Det visar sig för övrigt att länder som satsat både sin ideologi och sin prestige på centrala administrativa system för produktionsplanering nu i rask takt är på väg tillbaka till någon form av marknadshushållning, i samband med att man önskar ta ökad hänsyn till konsumenternas preferenser och till att ekonomierna blivit mer och mer diversifierade och komplicerade. Centrala administrativa system, med ett minimum av marknader, fungerar bäst (eller minst dåligt) i enkla ekonomier med små koordineringsproblem, dvs. i en begynnande industrialiseringsprocess (såvida det finns någorlunda skickliga administratörer), särskilt om man kan kopiera något mera utvecklade länder, och om man inte anser sig behöva ta så stor hänsyn till dagens konsumentpreferenser.

Har man väl accepterat marknadshushållning som princip återstår den viktiga frågan hur ägarstrukturen skall se ut i denna marknadsekonomi. Med andra ord: vem skall äga kapitalstocken? (På grund av historiska tillfälligheter har ägareproblemet tidigare sammanvävts med frågan om valet mellan å ena sidan marknadshushållning och å andra sidan administrativt styrda produktionssystem, trots att det är fråga om två helt olika problem.) En fördel ur fördelningssynpunkt med kollektivt ägt kapital är att ojämnheter i förmögenhetsfördelningen då kan begränsas. Därmed kan också stora delar av de ojämnheter i inkomstfördelningen som sammanhänger med kapitalinkomster avlägsnas.

Däremot uppkommer naturligtvis nya *maktfördelningsproblem* i ett samhälle med endast en ägare, även om denna ägare är samhället självt. Hur allvarliga dessa problem blir sammanhänger med vilken grad av decentralisering man väljer i det »marknadssocialistiska» samhället. Rent teoretiskt kan man tänka sig en minst lika långtgående decentralisering som i dagens svenska, privatkapitalistiska marknadshushållning. (Betydligt svårare är det att lösa maktfördelningsproblemen i administrativt styrda system utan marknader. Medan en de-

centralisering av ekonomiska beslut är helt i linje med principerna för en marknadshushållning är decentralisering mycket svår att åstadkomma i ett administrativt styrt ekonomiskt system, på grund av att koordinering av enskilda beslut i detta fall måste ske på administrativ väg.)

Vidare minskar kollektivt ägande naturligtvis inte behovet av lönedifferenser (eller andra typer av belöningssystem) som incitament till effektivt arbete, utbildning och flyttning till expanderande sektorer. Såvitt man kan se är för övrigt lönedifferenserna i exempelvis Sovjet och Jugoslavien lika stora som hos oss, för arbetare troligen större. I ett land som Tjeckoslovakien, där lönedifferenserna hittills varit mindre än i Sovjet, går man nu allvarligt in för att öka differenserna för att öka incitamenten, enligt uppgift särskilt för att stimulera yrkesutbildningen.

Även en rad nya problem tillkommer naturligtvis vid en kollektivt ägd kapitalstock. Ett är hur man skall få kollektivt ägda företag att följa ekonomiska lönsamhetsprinciper — vilket är nödvändigt för en effektivt fungerande ekonomi — om företagsledningen varken uppnår egen vinning av god lönsamhet eller är hårt pressad av aktieägare och aktiemarknad. En möjlighet, som diskuterats i olika sammanhang, är att ge företagsledarna i kollektivt ägda företag bonus på vinsten. Man närmar sig då ytterligare principerna för ett privatkapitalistiskt system.

En annan svårighet är hur man skall få kollektivt ägda företag med svag lönsamhet att läggas ned eller rekonstrueras. Vi vet, även från erfarenheter i Sverige, hur frestande det är för politiker att — med hänsyn till kortsiktiga sociala skäl, politisk taktik och allmänna prestigehänsyn — hålla sådana företag vid liv med hjälp av skattemedel, kanske i decennier (Kvarntorp, Töre, Uddevalla, delar av atomprogrammet etc.). Kanske är just detta problem särskilt svårt att klara i en parlamentarisk demokrati.

Ett annat allvarligt problem är hur man skall ge utrymme för initiativ åt företagsamma personer utan att de först behöver arbeta sig upp i en byråkratisk hierarki — »Kapp-Ahlar» och fribytare av »Ikea-typ». De friskaste initiativen

kan ofta tas av unga personer utanför kretsen av etablerade administratörer. Redan i dagens privatkapitalistiska samhälle, med dess dominans av storföretag på många områden, är detta ett problem. I ett system där privatpersoner inte kan starta egna företag blir problemet akut — om man inte kan hitta på något listigt arrangemang för att ge företagsamma personer utanför »the establishment» en chans till nya initiativ, som de ledande själva kanske inte tror på eller inte vågar ta. Sitter man på toppen av en hierarki får man ofta som huvudmål att inte företa sig något som gör att man kan falla ner.

Även om man i en marknadsekonomi med enbart (eller huvudsakligen) kollektivt ägda företag kan klara vissa fördelningsproblem bättre än i en ekonomi med dominans av privata företag, ställs man alltså inför många andra svårlösta problem, kanske främst beträffande effektiviteten — av vilka här endast några få antytts.³ Detta behöver emellertid inte innebära att det är omöjligt att småningom hitta former för kollektivt företagande som i fråga om effektivitet kan mäta sig med det privata näringslivet. Då måste emellertid företagsledningarna i statliga företag ges både samma incitament och samma handlingsfrihet (gent emot de politiska instanserna) som privata företag, när det gäller att effektivisera produktionen, även när detta leder till partipolitiska svårigheter i känsliga valkretsar. Om sådana villkor kan skapas är det troligt att existensen av olika typer av företag — privata, kooperativa och offentliga — kommer att stimulera konkurrensen och därmed höja incitamenten till effektivitet i näringslivet som helhet. Inte minst Kooperationens verksamhet tyder på att konkurrens mellan olika företagsformer kan få en sådan effekt.

Värdering av dagens fördelningspolitik

Låt oss efter dessa utflykter till mera långsiktiga frågor övergå till metoder att redan på kort sikt påverka inkomstfördelningen — genom skatter, transfereringar och prisregleringar. Som bakgrund till en sådan diskussion skulle man gärna vilja

veta hur inkomstfördelningen faktiskt ser ut i Sverige i dag, hur den utvecklats över tiden och hur den påverkas av nu existerande skatter, subventioner och prisregleringar. Tyvärr är det viktigaste som kan sägas härom att vi vet mycket litet om dessa förhållanden i Sverige. Men vi vet, tack vare Ragnar Bentzels undersökningar, att en påtaglig inkomstutjämning inträffade under perioden 1935—48. Grovt taget kan man säga att utvecklingen innebar att 9 procent av nationalinkomsten fördelades om från inkomsttagare ovanför till inkomsttagare nedanför genomsnittsinkomsten (se tabell i Villy Bergströms artikel). Enligt Bentzel berodde huvuddelen av utjämningen på att faktorinkomsterna, dvs. inkomsterna före skatt, blev jämnare fördelade. När det gäller skatte- och transfereeringspolitikens betydelse kom Bentzel fram till att cirka 6 procent av nationalinkomsten år 1948 genom sådana åtgärder fördelades om från folk med inkomster ovanför till folk med inkomster nedanför genomsnittet.

Vad som hänt under efterkrigstiden vet vi ytterst litet om. Våra huvudsakliga informationer kommer från taxeringsstatistiken, och den kan, som Villy Bergström påpekar i sin artikel i denna skrift, lätt locka till felaktiga slutsatser. Detta sammanhänger bland annat med att många inkomsttagare längst ned i inkomstpyramiden har en levnadsstandard betydligt över vad som återspeglas i taxeringsstatistiken. Huvuddelen av denna grupp består nämligen av studerande, deltidsarbetande gifta kvinnor, tillfälligt sjuka, män i militärtjänst och folk som i stor utsträckning lever på icke deklarerade eller ens taxeringsbara inkomster (såsom vissa statliga transfereeringar). Taxeringsstatistiken ger inte heller information om hur levnadsstandarden utvecklats för de stora grupper som lever under »skattestrecket».⁴

Taxeringsstatistiken ger, som Villy Bergström påpekar, närmast intrycket att någon nämnvärd förskjutning inte ägt rum under efterkrigstiden i fördelningen av faktorinkomster för befolkningen som helhet, dvs. i den *totala* inkomstsummans fördelning. Av detta kan man nu *inte* dra slutsatsen att den förda fördelningspolitiken misslyckats. För det första måste man betrakta det som en viss framgång att den påtagliga för-

skjutning av inkomstfördelningen som inträffade mellan tretio- och fyrtiotalen tycks ha permanentats. För det andra uttrycker *totalsiffror* över inkomstfördelningen, av typen »minsta utjämningskoefficienten» (se Bergströms artikel) endast en begränsad aspekt på inkomstfördelningen, kanske inte ens den viktigaste. Vilken aspekt som är väsentligast beror naturligtvis på vilka ojämnheter i inkomstfördelningen som vi är bekymrade över. Är det botten, toppen eller differenserna i mellanskiktet som orar mest? Svaret beror naturligtvis på våra subjektiva värderingar.

Själv tycker jag att problemen i botten av fördelningen är de i särklass allvarligaste, därefter problemet med toppen, och först i sista hand spridningen inom mellanskiktet. Ur allmän social synpunkt förefaller den pinsamt låga standarden för exempelvis många långtidssjuka, fysiskt och psykiskt handikappade och äldre med dålig yrkesutbildning — de »fattiga i Folkhemmet» med Gunnar Inges terminologi — utgöra ett fördelningsproblem som helt överskuggar kraven på att ändra inkomstrelationer mellan övriga inkomsttagare, som trots allt har en någorlunda hygglig levnadsstandard.

Nu har emellertid den förda politiken under efterkrigstiden, tack vare den hårda satsningen på socialpolitik, just gått ut på att hjälpa många av dessa grupper, särskilt de största: folkpensionärerna och de som tidigare drabbats av arbetslöshet. Genom transfereeringar till hushåll över statsbudgeten omfördelas i dag cirka 9 procent av nationalinkomsten, i stor utsträckning till förmån för grupper med en lägre inkomststandard än genomsnittet.⁵ Redan folkpensionerna uppgår till ungefär 5 procent av nationalinkomsten. Här har alltså en stor och socialt betydelsefull inkomstomfördelning kommit till stånd som över huvud knappast återspeglas i taxeringsstatistiken. Härtill kommer den kraftiga ökningen av den offentliga konsumtionen, som i dag omfattar cirka 16 procent av nationalinkomsten, och som troligen är betydligt jämnare fördelad än privat konsumtion. Oavsett vad som hänt med inkomstrelationerna måste vidare den kraftiga *allmänna* höjningen av levnadsstandarden sägas vara särskilt värdefull just för lägre inkomsttagare.

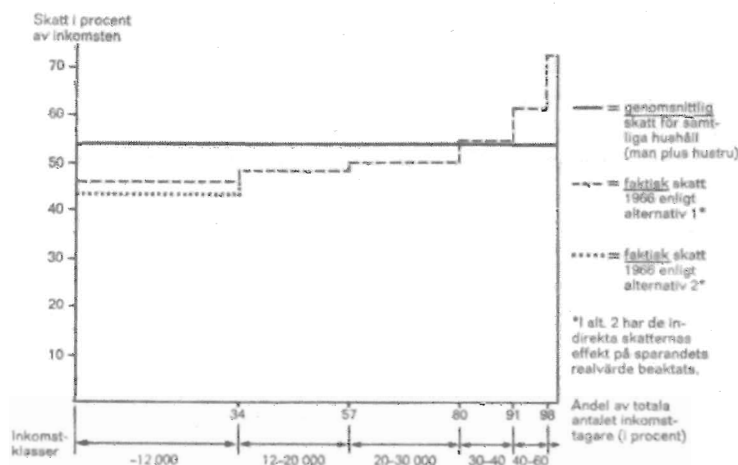
Vad man främst kan klandra den förda politiken för är väl att inte inkomstpolitiken i botten drivits ännu mycket hårdare och att därför en mängd små minoriteter — handikappade, alkoholskadade, kriminellt belastade etc. — lämnats i sticket på ett upprörande sätt. Det är med andra ord bristen på omfördelning från det relativt välmående folkflertalet till spridda minoriteter i inkomstpyramidens botten som är den svagaste punkten i efterkrigstidens fördelningspolitik — med utgångspunkt från de värderingar som här fått bilda utgångspunkt. I sanningens namn skall dock sägas att stödet till de eftersatta minoriteterna ökat starkt under senare år.

Också när det gäller toppen i inkomstpyramiden har kraftiga offentliga ingrepp gjorts, främst naturligtvis genom det progressiva skattesystemet. Under senare tid har det blivit populärt att förringa skattesystemets effekter på inkomstfördelningen. Det beror troligen på att man inte har gjort klart för sig att man i en ekonomi med så stora offentliga utgifter som dagens — ungefär 40 procent av nationalinkomsten — nödvändigt måste belasta »de breda folklagren» med huvuddelen av skattebördan, helt enkelt därför att de rikas konsumtion utgör en så liten del av de totala konsumtionsutgifterna. Såvida man inte vill belasta »halvhöga inkomster», i intervallet 25—40 000, med en betydligt högre marginalsatt än för närvarande, kanske storleksordningen 65—70 procent när det gäller direkta skatter i stället för dagens 50—55 procent, får man finna sig i att skattesystemets inkomstomfördelningseffekt huvudsakligen kommer att bestå av en drastisk »topphuggning» av höga inkomster. Detta är också vad som skett. Vid sidan av denna topphuggning har de väsentligaste omfördelningseffekterna via statsbudgeten troligen utgjorts av transfereringar och offentlig konsumtion (vars mera exakta verkningar på inkomstfördelningen vi emellertid mycket litet känner).

Skattesystemets inkomstomfördelningseffekt belyses av en studie av Mats Hellström, som försökt undersöka den totala skattebelastningen för hushåll i olika inkomstskikt, när hänsyn tas till *hela* skattesystemet, dvs. även indirekta skatter, bolags- skatter etc. Slutsatserna är med nödvändighet mycket osäkra

men undersökningen belyser dock troligen huvuddragen av problemet. Resultatet sammanfattas i diagram 1, som visar dels skatternas andel av inkomsten i olika inkomstklasser, dels den genomsnittliga skattebelastningen för befolkningen som helhet, av Hellström beräknad till 54 procent.⁶ Av diagrammet framgår att den lägsta gruppen, med inkomster under 12 000 kronor, i genomsnitt vann ett belopp om 8—10 procent av sin inkomst på de progressiva elementen i skattesystemet (skillnaden mellan den heldragna och de streckade linjerna i intervallet 0—12000). Inkomstklasserna närmast ovanför tjänade något mindre på de progressiva inslagen, medan toppgruppen i diagrammet, med en inkomst över 60 000, förlorade cirka 18 procent av sin inkomst på progressiviteten. En studie av de allra högsta inkomsttagarna, med inkomster exempelvis över 150 000, skulle ge ett ännu kraftigare utslag för progressiviteten, uppskattningsvis en total skattebelastning i procent av inkomsten om 80—90 procent, och alltså en förlust på grund av progressiviteten om ungefär 25—35 procent av sina inkomster.

Diagram 1. Skattesystemets omedelbara effekt på inkomstfördelningen

Källa: Mats Hellström, *Ett försök att uppskatta den totala progressiviteten i det svenska skattesystemet 1966*. Nationalekonomiska institutonen, Stockholms universitet 1967.

Medan skattesystemets inkomstomfördelningseffekt är måttlig för den huvuddel av inkomsttagarna som ligger under 30 000 kronor (80 procent av inkomsttagarna; se diagram) betyder progressiviteten tydligen mycket för de högsta inkomsttagarna, särskilt över 60 000 kronornivån. Den drastiska topphugning av inkomstpyramiden som inträffat återspeglas endast mycket svagt i »totala mått» beträffande inkomstfördelningen i samhället, eftersom toppinkomsttagarnas andel av nationalinkomsten är så liten. (Om de bortkapade toppinkomsterna tillfaller folk alldeles ovanför medelinkomsten kommer exempelvis ett mått som den »maximala utjämningskoefficienten», ett av de vanligaste fördelningsmåten, att lämnas helt opåverkat.)

Slutsatsen av denna ytliga översikt är att betydande offentliga insatser gjorts för att genom transfereringar lyfta upp delar av botten i inkomstpyramiden, även om många små minoriteter på ett pinsamt sätt »glömts bort», och att stora insatser också gjorts för att kapa toppen i inkomstpyramiden. Om det är problemom beträffande toppen och delar av botten som är viktigast ur jämlikhetssynpunkt bör betyget för den förda politiken därför kunna bli ganska gott med reservation för de »glömda minoriteterna». Att bedöma fördelningspolitiken *enbart* med utgångspunkt från taxeringsstatistikens »totala kategorier» vore som att mäta hundrameterslopp med väckarklocka.

Även prisregleringarna har i viss mån bidragit till omfördelning av inkomsterna. Man kan räkna med att jordbruksregleringen omfördelar ungefär 2 procent av nationalinkomsten från konsumenter till jordbruksbefolkning. Därav får man emellertid räkna med att ungefär en tredjedel tillfaller det offentliga i form av skatt. Likaså kan man räkna med att hyreskontrollen omfördelar en åt två procent av nationalinkomsten till hyresgästgruppen från fastighetsägare och det offentliga (varav det offentliga bidrar med högst hälften).⁷ Som senare skall visas är emellertid prisregleringarnas verkningar på fördelningen av inkomster inom hyresgästgruppen, jordbrukargruppen och den samlade konsumentgruppen mycket diskutabla ur jämlikhetssynpunkt.

Inkomstskatter

Skatterna har, schematiskt uttryckt, tre huvuduppgifter: att som ett led i den allmänna stabiliseringspolitiken hålla den totala efterfrågan i linje med tillgången på varor och produktionsfaktorer, att påverka resursanvändningen (resursallokeringen) i ekonomin och slutligen att förändra inkomstfördelningen.⁸ Även om vi här i första hand är intresserade av den tredje av dessa uppgifter, fördelningsmålet, är det nödvändigt att hela tiden också ta hänsyn till de båda andra aspekterna.

Den progressiva inkomstskatten har traditionellt stått i centrum för intresset i fördelningspolitiken. Skatten har också, så vitt jag förstår, en mycket stark inkomstutjämnande effekt när det gäller de högsta inkomsttagarna. Man kan ju påminna om att en inkomsttagare med 300 000 kronor betalar nästan två tredjedelar av sin inkomst i inkomstskatt och en inkomsttagare med 100 000 kronor nästan hälften. Som vi vet har progressiviteten idag drivits så pass högt att man »redan» vid en beskattningsbar inkomst på 100 000 kronor är uppe i en direkt marginalskatt på cirka $\frac{2}{3}$; härtill kommer marginalbeskattningen via bolagsskatter och indirekta skatter. De svenska skatteskalorna måste nog anses motsvara även mycket högt ställda krav från anhängare av jämlikhet.

Kritiken av den progressiva skatten har följt två olika linjer. Den ena går ut på att skatten undergräver incitamenten till arbete och sparsamhet och att systemet snedvrider resursanvändningen i ekonomin så att effektiviteten blir lidande. Den andra varianten, som är nyare, är att den inkomstomfördelningseffekten av det progressiva skattesystemet i själva verket är en illusion. Folk som drabbas av progressiv skatt kan, menar man, antingen undandra sig skatten eller helt enkelt övervältra den på sina löner (eller, när det gäller företag, priser).

Nu råder det naturligtvis en viss spänning mellan dessa båda argument. Om folk lyckas undandra sig skatten genom skatteflykt och övervältring kan skattens effekt på incitamenten inte vara så förödande. Det hindrar nu inte att båda dessa invändningar mot progressiv skatt förtjänar att tas upp till allvarlig prövning. Båda kan ju vara *delvis* riktiga, så att skatten dels

har något mindre omfördelande effekt än vi trott, dels leder till vissa effektivitetsminskningar för ekonomin.

Traditionellt har inkomstskatten ansetts vara svår att övervältra, särskilt för företag eftersom skatten inte påverkar kostnaderna av variationer i producerad varumängd. Som vi vet måste argumentet modifieras en del med hänsyn dels till att basen för vinstskatten, dvs. taxerad vinst, i praktiken ofta innehåller vissa kostnadselement, och dels till att företag som tidigare inte utnyttjat möjligheterna till en monopolistisk pris-sättning kan få impulser till att göra så när skatten höjs. Man brukar också ofta anföra att motståndet mot »överdåd» i fråga om resor, representation, inredning och annan »fringe benefits» för företagsledning, övriga anställda och kunder sjunker med skattesatsens höjd. Tyvärr vet vi ytterst litet om den kvantitativa betydelsen i vårt land av alla dessa i och för sig tänkbara effekter.

På senare tid har också hävdats att hushåll i praktiken övervältrar den progressiva inkomstskatten. Vad man då bygger på är bland annat en tendens hos vissa löntagargrupper att försöka förhandla om lön efter skatt. Men nu räcker det inte att iakttaga att hushåll försöker övervältra skatten genom att öka inkomstklyftorna före skatt. Frågan är ju om de lyckas. För arbetskraftsgrupper på vilka det råder ett efterfrågeöverskott är naturligtvis en hundraprocentig övervältring helt möjlig. Skatten hjälper då helt marknaden att komma i jämvikt. Om vi bortser från sådana undantag är det betydligt mera tveksamt om den progressiva skatten till sin huvuddel övervältras. För att en övervältring skall komma till stånd i en jämviktmarknad fordras nämligen först och främst att utbudet av arbetskraft till höglöneområdena verkligen minskar vid en beskattning. På lång sikt kan detta möjligen ske genom minskad stimulans till utbildning och karriär, även om bevis hittills varit ytterst svåra att finna. (Sådana tendenser kan för övrigt motverkas genom ökad kapacitet vid utbildningsanstalter och genom studiesociala åtgärder.) Även om vi skulle acceptera tanken att den progressiva beskattningen leder till en viss minskning av arbetsutbudet för högre inkomsttagare följer emellertid inte att skatten för den skall övervältras till ett

hundra procent. Detta skulle nämligen förutsätta att företagens efterfrågan på arbetskraft är helt okänslig för lönernas höjd för olika typer av arbetskraft, vilket endast kan väntas gälla i specialfall.⁹ Vår slutsats är att hundraprocentig övervältring kan väntas inträffa »endast» på bristområden, exempelvis när det gäller starkt eftersökta företagsledare och specialister, liksom högre statstjänstemän.

I väntan på ett bättre empiriskt underlag skulle jag därför som arbetshypotes vilja hävda att huvudproblemet med inkomstskatten inte ligger i övervältringen på löner och priser. Saken kan kanske illustreras genom att brodera vidare på ett räkneexempel som Erik Lindahl presenterade för cirka tjugo år sedan. Han påpekade att det strax efter sekelskiftet (1907) enligt taxeringsstatistiken fanns ungefär 850 personer här i landet med en inkomst efter skatt på mer än 45 000 kronor. I det penningvärde som rådde vid mitten av fyrtioalet (1948) motsvarades denna summa av cirka 120 000 kronor; med de skattesatser som gällde då motsvarade detta en inkomst före skatt om cirka 280 000 kronor. Enligt taxeringsstatistiken hade vid denna tidpunkt endast cirka 70 personer en så hög inkomst.¹⁰ I dagens (1965 års) penningvärde skulle det fordras en inkomst efter skatt om cirka 230 000 kronor, innebärande ungefär 725 000 kronor före skatt, för att ge samma standard. Enligt taxeringsstatistiken finns det i dag inte mer än cirka 35—40 personer som uppfyller detta krav. Eftersom inkomststandarderna (realt) för »genomsnittsmedborgaren» mellan sekelskiftet och fyrtioalets mitt grovt taget fördubblades och ytterligare en fördubbling kommit till stånd sedan dess — alltså en fyrdubbling från sekelskiftet — framgår betydelsen av den topphuggning av inkomster som skett.

En inkomst efter skatt på 120 000 kronor, som alltså cirka 70 personer kom upp till år 1948, utgjorde då ungefär 25 gånger medelinkomsten (efter skatt). För att år 1965 uppnå en inkomst efter skatt som är 25 gånger medelinkomsten fordras cirka 275 000 kronor efter skatt, motsvarande cirka 900 000 kronor före skatt. Enligt taxeringsstatistiken kom endast ungefär tjugo personer upp till denna nivå år 1965. Siffrorna tyder knappast på att den progressiva skatten är ineffektiv när det

gäller att uppnå en utjämning av (deklarerade) inkomster i inkomstpyramidens topp.

Däremot är det ett allvarligt problem att skatten slår så olika på olika typer av inkomsttagare (även i ett och samma inkomstskikt). Företagares och fastighetsägares möjligheter att med fullt lagliga medel hålla nere skatten är väl kända. Vi vet också att falskdeklaration är utbredd. Incitamenten till sådan verksamhet stiger naturligtvis med skatternas höjd. I själva verket går troligen en av de viktigaste klassgränserna i dagens samhälle mellan dem som skattar för hela sin inkomst och dem som genom lagliga och olagliga medel lyckas undgå skatter på en stor del av sin inkomst.

Tendenser till ineffektivt resursutnyttjande följer också i vissa fall i de höga marginalskatternas spår. Av särskild betydelse är troligen att inkomster i allt större utsträckning tas ut »in natura» — exempelvis i form av obeskattade resor och andra »fringe benefits». Gör man ett extra uppdrag, och det rör sig om någon större penningssumma, får man i regel ett förslag om att förlägga en »tjänsteresa» till något land med gott klimat. Har man 100 000 kronor i inkomst och en marginalskatt på $\frac{2}{3}$ är det naturligtvis frestande att ta ut arvudet i form av en resa för exempelvis 5 000 kronor, som då är värd 15 000 före skatt, i stället för ett penningarvode på 5 à 10 000 kronor. Både arbetsgivare och arbetstagare tjänar på arrangementet.

Andra tendenser till byteshushållning är också uppenbara. Hantverkare kan byta tjänster. Konstnären kanske betalar tandläkaren med en tavla, vilket ger båda en skattefri inkomst. Byggnadsarbetarna hjälper varandra att bygga hus skattefritt. Även utvecklingen till ökat arbete av »gör-det-själv»-karaktär får delvis ses som ett resultat av marginalskatterna på penninginkomster. Om jag skall anställa en man att för 5 000 kronor reparera huset, bygga en sommarstuga eller anlägga en trädgård och min marginalskatt är $\frac{2}{3}$ måste jag arbeta ihop 15 000 kronor. Det blir då ofta lönande att i stället ta ledigt från det ordinarie arbetet, där jag är specialist, för att i stället arbeta ineffektivt hemma. Även om jag i det ordinarie arbetet tjänar upp till tre gånger så mycket som marknadsvärdet av

»egenarbetet» lönar det sig för mig att ta ledigt och ägna mig åt en verksamhet där jag är samhällsekonomiskt sett ineffektiv. Snedvridningen av arbetsfördelningen i samhället förstärks av att vissa höginkomsttagare till och med kan ägna sig åt »egenarbete» utan att de ordinarie inkomsterna faller; man avstår exempelvis från annars utförd (obetald) övertid.

Ett annat exempel på samma effekt är naturligtvis att skattesystemet kraftigt gynnar hemarbete för gifta kvinnor genom favoriseringen av (obeskattade) naturaförmåner i hemmet i förhållande till (beskattade) penninginkomster i förvärvslivet. I jämförelse härmed är frågan om sambeskattning eller särbeskattning trivial för flertalet inkomsttagare. (Det avgörande är alltså att över huvud taget en skatt av storleksordningen 30—40 procent drabbar penninginkomster snarare än att skatten är exempelvis 40 procent i stället för 30.)

Vår mycket preliminära (och föga originella) slutsats är att det progressiva skattesystemet är väsentligt ur fördelningssynpunkt, särskilt när det gäller högre inkomsttagare, såg över 40—60 000 kronor, men att inte helt oväsentliga effektivitetsförluster i ekonomin onekligen är ett pris vi får betala för systemet. Det är emellertid tveksamt om effektivitetsförlusterna är drastiska. I varje fall har systemet hittills inte hindrat att »de välståndsbildande krafterna» övervintrat — att döma av den stegrade ekonomiska tillväxttakten under sextioalet. En annan sak är att de höga marginalskatterna kanske framkallar en viss irritation, även bland de »medelhöga» inkomsttagare som får behålla drygt hälften av eventuella inkomsthöjningar. Sådan irritation kan emellertid inte utan vidare tas till intäkt för att skatterna har allvarliga effekter också på ekonomins effektivitet.

Förmögenhetsskatter och arvsskatter

Det är svårt att tro att väsentligt mer står att vinna ur jämlikhetssynpunkt via inkomstskatten, annat än genom att slopa den för ytterligare ett skikt i inkomstpyramidens nedre del. I någon mån måste vi för övrigt också ta hänsyn till progressi-

viteten utomlands, i en värld där särskilt högutbildad arbetskraft blir rörligare. Frågan är då om inte en större utjämning skulle kunna åstadkommas via beskattning av förmögenhet — ren förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt samt kapitalvinstskatt. Tanken ligger särskilt väl till eftersom förmögenheterna är betydligt ojämnare fördelade än inkomsterna och eftersom en del av ojämnheterna i inkomstfördelningen härrör från förmögenheternas fördelning.

Med de förmögenhetsskatter som gäller idag uppgår skatten till 0,45 % av förmögenheten vid 200 000 kronors förmögenhet och 1,3 % vid en förmögenhet på en miljon. Taket ligger på 1,8 %, som är marginalskatten för förmögenhet över en miljon. Belastningen låter kanske vid första påseende lindrig. Men eftersom skatten inte är avdragsgill vid inkomstbeskattning fordras en avkastning på kapitalet om 4,5 % (på marginalen drygt 6 %) för att en person med en förmögenhet på en miljon, och en marginell inkomstskatt om 71 procent, över huvud taget skall kunna betala förmögenhetsskatt ur förmögenhetens avkastning. Detta betyder att en del större förmögenhetsägare i praktiken får en endast obetydlig, eller rent av negativ, avkastning av sin förmögenhet (bortsett från eventuella kapitalvinster).

En viss höjning av förmögenhetsskatten vågar man nog trots allt rekommendera. Vid en *kraftig* skärpning får man emellertid räkna med att skatten för högre inkomsttagare i regel skulle få betalas genom att successivt reducera förmögenheten — exempelvis om förmögenhetsskatten höjs till 3 procent. Detta är i och för sig inte något oöverstigitligt hinder för en skärpt förmögenhetsbeskattning. Det kan emellertid tänkas att sparviljan skulle få sig en knäck, när man hela tiden måste fylla på med nysparande för att över huvud taget undvika en ständigt sjunkande förmögenhet. Dessutom skulle de redan nu starka tendenserna att placera förmögenheten i för beskattning svåråtkomliga former — konst, antikviteter, tillgodohavanden i utlandet etc. — öka.

Om det är svårt att komma mycket längre när det gäller den rena förmögenhetsskatten tycker man kanske att en skärpning av arvs- och gåvoskatten skulle ligga väl till. Arvsrätten

är kanske vad som är svårast att försvara i ett privatkapitalistiskt samhälle. Det är väl för de flesta av oss motbjudande ur jämlikhetssynpunkt att folk skall födas med så helt olika möjligheter att uppnå välstånd. En allvarlig aspekt är också att kontrollen över storföretag går i arv. Ur allmän demokratisk synpunkt, ofta också ur effektivitetssynpunkt, förefaller detta betydligt allvarligare än den ärftliga monarkin i ett konstitutionellt system.

Arvsskatterna ligger i dag på storleksordningen 9 procent för ett arv på 100 000 kronor och 48 procent för ett arv på 5 miljoner kronor (för barn och avkomlingar till dessa). Skattens övre tak ligger på 60 procent (för denna grupp av arvingar). Ur principiell synpunkt finns mycket att säga till förmån för en skärpning av dessa tal. De problem som är förknippade härmed måste förstas ses i vitögat. Först och främst finns det, liksom vid all beskattning, gott om kryphål. Så är exempelvis kontrollen av gåvor, särskilt in natura, mycket svår att klara. Ett annat allvarligt problem är hur kapitalförsörjningen i familjeföretagen (och de familjeägda bolagen) skall klaras. Det vore synd ifall sådana företag, som ofta representerar en smidig och effektiv företagsform för mindre och medelstora företag, skulle omöjliggöras genom att arvsskiften inte klaras vid höga arvsskatter.

En tänkbar lösning på problemet vore att en del av arvsskatten tog formen av ett skuldebrev, en revers (eventuellt mot säkerhet i inteckning), utställd av arvtagaren. Denna får sedan amorteras under arvtagarens livstid. Vid varje generationsskifte skulle alltså staten få en ny fordran på familjeföretaget, som innehavaren fick amortera av under loppet av sitt liv. Denna metod skulle kunna få stor betydelse exempelvis inom jordbruket. Eftersom kraftiga utvidgningar av företagsstorleken där är nödvändig klaras kapitalförsörjningen inom jordbruket inte ens med nuvarande arvsskatter vid generationsskifte. Krav har därför ställts på att staten skall gå in med gåvor i form av kapitaltillskott vid arealutvidgning och generationsskifte. Detta är också vad som i praktiken sker i den statliga s.k. administrativa rationaliseringsverksamheten. Eftersom dessa kapitaltillskott innebär att staten systematiskt gör

förmögenhetsfördelningen ojämnare skulle en annan finansieringsmetod kanske behöva konstrueras. Om kapitaltillskotten gavs endast i form av lån, kanske delvis i formen av stående krediter utan amorteringsskyldighet, skulle problemet troligen kunna lösas. Det av staten tillskjutna kapitalet skulle då inte, som nu, komma att delas ut till arvingarna vid varje generationsskifte, men eventuellt stå kvar i företaget som en stående skuld. Något liknande kan man tänka sig för familjeföretag på andra områden; då blir det emellertid troligen nödvändigt med en snabbare amortering än i jordbruket (där en del av produktionsfaktorerna, marken, är relativt »oförstörbar»).

I ett samhälle där inkomstskatten är hög kommer kapitalvinster att bli den effektivaste metoden för förmögenhetsackumulering. Detta är troligen också vad som skett under efterkrigstiden genom kapitalvinster på exempelvis fast egendom och aktier (delvis i samband med »nedplöjning» av vinster). Det är därför naturligt att beskattning av värdestegring kommit alltmer i rampljuset. Idealt sett skulle man vilja beskatta värdestegringar på samma sätt som inkomster för att inte folk skall få intresse av att omvandla inkomster till förmögenhetsvinster. En idealisk skatt av detta slag skulle vara konstruerad så att varje förmögenhetsvinst belades med skatt oavsett om vinsten realiserats eller inte.

Tyvärre har man av praktiska skäl ansett det nödvändigt att istället arbeta med realisationsvinstskatter, vilket betyder att skatt erläggs endast i samband med att förmögenhetsvinsten tas ut i form av kontanter vid försäljningen av objektet. Detta är i princip en »tråkig» skattetyper eftersom den skapar trögheter på marknaderna. På exempelvis aktiemarknaden kommer incitamenten att sälja aktier med dåliga framtidsutsikter, för att i stället köpa aktier med bättre framtidsutsikter, att reduceras. På villamarknaden tvingas folk att i samband med villaförsäljning betala tusentals eller tiotusentals kronor för att byta bostad. Såväl aktiemarknaden som bostadsmarknaden tenderar därmed att låsas. Det finns också stora möjligheter att undandra sig beskattning exempelvis genom att ordna dubbla transaktioner och därmed skriva ned försäljningspriserna för båda objekten parallellt.

Frågan är därför om man inte trots allt borde söka konstruera kapitalvinstskatterna som »rena» kapitalvinstskatter i stället för realisationsvinstskatter. Detta skulle naturligtvis innebära att man måste medge avdrag på skattsedeln de år man gör kapitalförluster. Systemet förutsätter ofta återkommande omtaxeringar av fast egendom. Betraktar man frågan som viktig kan dessa praktiska svårigheter kanske hjälpligt klaras. Det är i alla fall värt att försöka (till att börja med i form av en expertutredning).

Ett annat problem är att »rena» kapitalvinstskatter kan skapa betydande likviditetspåfrestningar och därmed tvinga folk att sälja ut förmögenhetsobjekt som de eljest skulle vilja ha kvar. Men även här kan man tänka sig att skatten inte behöver betalas kontant utan att den kan erläggas i form av en revers som får amorteras under ett antal år.

Indirekta skatter

Betraktade som isolerade åtgärder är generella, indirekta skatter knappast användbara i fördelningspolitiskt syfte; en allmän varuskatt reducerar, schematiskt uttryckt, realinkomsterna proportionellt för hushåll i alla inkomstklasser. Som ett led i en allmän efterfrågebegränsande politik kan indirekta skatter emellertid användas till att förhindra inflaterade vinster, och därmed till att hålla uppe lönernas andel av nationalinkomsten. Vidare kan indirekta skatter i kombination med transfereringar eller offentlig konsumtion bli ett led i en allmänt inkomstutjämnande politik.

En annan ofta använd metod att påverka inkomstfördelningen är att lägga »lyxskatter» på varor som konsumeras av högre inkomsttagare. En av metodens nackdelar är naturligtvis att vad som är lyx för den ene inte är lyx för den andre — beroende på att smaken skiljer sig även inom ett givet inkomstskikt. Punktskatter innebär därför en godtycklig dirigering av konsumtionsvalet. I dagens svenska samhälle har för övrigt punktskatterna mycket liten betydelse såsom inkomstomfördelande instrument. Såsom de i praktiken utfor-

mats har de troligen en för de lägre inkomsttagarna *ogynnsam* effekt, eftersom de högsta punktskatterna ligger på sprit och tobak, som spelar större roll i de lägre än i de högre inkomsttagarnas budgeter. Punktskatter i fördelningspolitiskt syfte är knappast något att satsa på i ett land som Sverige.

Prisregleringar

Prisregleringar har i regel tillkommit av fördelningspolitiska skäl. Detta är bland annat fallet med de båda stora prisregleringarna i Sverige, hyreskontrollen och jordbruksregleringen. Det är väl känt att båda dessa regleringar inneburit mycket allvarliga konsekvenser ur allokeringssynpunkt. Hyreskontrollen har resulterat i kaos på bostadsmarknaden med stora spridningseffekter inom ekonomin som helhet, exempelvis när det gäller rörligheten på arbetsmarknaden. Jordbruksprisregleringen har inneburit en konserverande effekt på jordbrukssektorn. Vad som är mindre observerat är kanske att även en del av effekterna på inkomstfördelningen av dessa regleringar är diskutabla ur jämlikhetssynpunkt.

Hyreskontrollen innebär, om vi ser den isolerad, en inkomstomfördelning till förmån för hyresgäster och till nackdel för fastighetsägare. Effekten är i princip särskilt accentuerad för lägre inkomsttagare eftersom dessa använder en större andel av sin inkomst till bostadskonsumtion än högre inkomsttagare. När man synar de fördelningsmässiga verkningarna mera i detalj blir bilden dock annorlunda.

Systemet fungerar inte så att hyran hålls nere endast, eller ens i första hand, för folk med låga inkomster. Kriteriet är i stället fastighetens byggnadsår. Hyreskontrollen håller nere hyran för alla som bor i äldre hus oavsett inkomst, barnantal och sociala förhållanden i övrigt. Eftersom hyreskontrollen främst försvaras för att man vill slå vakt om exempelvis lägre inkomsttagare med barn och åldringar är det uppenbart att stödet till just dessa grupper skulle ha kunnat göras betydligt större genom att begränsa det just till dem man önskar hjälpa, istället för att sprida det till praktiskt taget hela befolkningen.

Stödets fördelning på olika samhällsgrupper beror i dag på hur bostadsbeståndet är fördelat på olika konsumentkategorier. Vi vet att det vanligaste sättet att få bostad i dagens bostadsmarknad är genom arbetsgivare, vänner, bekanta och släktingar, medan endast en minoritet får sin bostadsfråga löst genom den kommunala bostadsförmedlingens försorg — storleksordningen 20—25 % av dem som får bostad under ett år. Detta betyder att fördelningen av bostadsbeståndet i huvudsak inte alls sker efter några sociala kriterier utan efter arbetskraftens betydelse för arbetsgivaren och efter personliga kontakter i samhället. I intet av dessa avseenden torde de lägre inkomsttagarna vara särskilt väl ställda. Inte heller på villamarknaden och de grå och svarta marknaderna, där priserna drivits i höjden av hyreskontrollen, har lägre inkomsttagare någon stark position. Lägre inkomsttagare får i stället nöja sig med att stå i bostadskö och tilldelas nya lägenheter, dvs. lägenheter i den dyraste delen av bostadsbeståndet.

Det förefaller därför som om lägre inkomsttagare, nyinflyttade och yngre människor (som ofta har lägre inkomster i förhållande till sin försörjningsbörda än medelålders), med mindre väl utvecklade »personkontakter», systematiskt placeras i den dyraste delen av bostadsbeståndet, där hyreskontrollen eventuellt till och med drivit upp hyrorna ovanför den jämviktsnivå som skulle existera i en jämviktsmarknad. I dagens bostadsmarknad ställs den lägre inkomsttagaren inför situationen att antingen inte få någon bostad alls eller att ta en bostad i den dyraste delen av bostadsbeståndet, nyproduktionen. I en bostadsmarknad med jämviktsprisbildning kan unga människor, och folk med låga inkomster, i stället tills vidare välja en lägenhet i ett något äldre hus, från exempelvis 30-talet, för att småningom flytta över till en nyare lägenhet — på ungefär samma sätt som den första bilen ofta är en begagnad bil. I dagens situation pressas många lägre inkomsttagare att använda en opropotionerlig del av inkomsten till hyra, genom den bristande valfriheten på en reglerad marknad. Orimligheten i hittillsvarande hyrespolitik kanske framgår klart om man tänker sig samma system på något annat området. Antag, för att låna ett exempel från William William-

Ohlsson, att tre fjärdedelar av befolkningen får köpa mat med förtur till 1950 års priser, medan resten av befolkningen blir utan mat eller får köpa överskottspartier från de privilegierade! För att göra bilden fullständig kan vi anta att några procent av befolkningen varje år kan få köpa mat till dagens produktionskostnader från kommunala köer — såvida man inte kunnat komma över billigare mat via arbetsgivare, vänner eller bekanta! En »social matpolitik»?

Det är lätt att tänka sig alternativa metoder att bedriva en inkomstutjämnande bostadspolitik som är betydligt effektivare än nuvarande hyreskontroll, exempelvis *kombinationen allmän bostadsskatt och selektiva hyresbidrag*. Bostadsmarknaden är ganska idealisk för indirekt beskattning, eftersom en hyresskatt vid jämviktsprisbildning inte går att övervältra annat än på mycket lång sikt (eftersom bostadsbeståndet på kort sikt är givet). Det är märkligt att regeringen, efter att i 25 år av fördelningsskäl ha slagit vakt om hyreskontrollen, nu tycks vara beredd att avveckla den utan att vidta kompletterande indragningar av inkomster från fastighetsägare; däremot tycks man kunna räkna med ett förstärkt bostadspolitiskt stöd till lägre inkomsttagare med många barn.

Liknande frågetecken kan sättas när det gäller jordbruksregleringens verkningar på inkomstfördelningen. Utan tveivel innebär jordbruksprisregleringen en viss inkomstutjämning eftersom stora delar av jordbruksbefolkningen eljest skulle bilda en utpräglad låginkomstgrupp. I och med att stödet lagts på priserna har stödbeloppen emellertid ofta blivit mycket små för de jordbrukshushåll som har den socialt sett svåraste situationen — exempelvis äldre skuldsatta småbrukare. Lika allvarligt är kanske att jordbruksprisregleringen påverkar inkomstfördelningen *inom konsumentgruppen* till de lägre inkomsttagarnas nackdel, eftersom dessa använder en relativt stor del av sina inkomster till konsumtion av livsmedel grundade på jordbruksråvaror. Man kan exempelvis räkna med att en finansiering av jordbruksstödet genom en omsättningskatt skulle ha ökat de lägre inkomsttagarnas disponibla inkomster (gruppen med mindre än 10 000 kronor) med ungefär 2 procent på bekostnad av högre inkomsttagare. Jordbrukspolitiken

innebär, grovt uttryckt, att vi fördelar om inkomster främst från de fattigaste konsumenterna till de rikaste jordbrukarna. Även när det gäller jordbruksprisregleringen har alltså valet av metod gett en sämre fördelningseffekt än vid en annan metodik, s.k. lågprislinje kombinerad med arbetsmarknads- och socialpolitiska stödåtgärder.

Transfereringar

Socialpolitiken domineras idag av socialförsäkringarna. Den inkomstutjämnande effekten av dessa är främst en inkomstutjämning över tiden i en enskild persons liv. Eftersom olika personer drabbas olika under livscykeln har försäkringarna emellertid även en inkomstutjämnande effekt mellan olika individer. En av de stora fördelarna med socialpolitik som inkomstfördelningsmedel är att åtgärderna direkt tar sikte på de grupper man avser att hjälpa. Jag har redan tidigare argumenterat för att använda sådana direkta stödformer i stället för prisregleringar. En stark utbyggnad av socialpolitiken borde även i framtiden bli en av de viktigaste vägarna för att klara jämlikhetsfrågorna. Detta gäller särskilt den del av fördelningsproblemet som gäller de lägsta inkomsttagarna i samhället. Med de värderingar som ligger till grund för denna uppsats framstår socialpolitiken fortfarande som det på kort sikt viktigaste fördelningspolitiska medlet. Eftersom socialpolitiken behandlas i en annan uppsats i denna skrift kommer emellertid metoder och problem inom socialpolitiken inte att tas upp till behandling här.

Internationell inkomstutjämning

I förhållande till de internationella ojämnheter i inkomst framstår vissa delar av inkomstdifferenserna i Sverige kanske som triviala, exempelvis inkomstdifferenserna inom ett mellanskikt av inkomstpyramiden. Vi är till exempel upprörda över att en person tjänar 40 000 medan en annan tjänar 20 000

kronor samtidigt som vi finner oss i att majoriteten i u-länderna kanske tjänar en tiondel av medelinkomsten i Sverige. Frågan är vad vi har för möjlighet att bidra till ökade inkomster i u-länderna.

Vi är då inne på det allmänna u-landsproblemet, och här är väl bara att säga att det finns anledning att gå fram på bred front och odogmatiskt acceptera många olika metoder för att höja u-ländernas levnadsstandard — utbildning, tekniskt bistånd, barnbegränsning, statliga och privata investeringar etc. Om vi tog de internationella fördelningsproblemen på allvar skulle vi förstås redan nu bygga upp ett system med internationella inkomsttransfereringar, liksom vi byggt upp sådana system inom våra länder. På kort sikt blir det, liksom vid inhemsk fördelningpolitik, fråga om skatter, prisregleringar och transfereringar.

Tyvärr tror jag att vi måste vara pessimistiska om möjligheterna att få till stånd en omfattande internationell inkomstutjämnning. I de rika länderna kunde en majoritet av befolkningen, med hjälp av den politiska demokratin, driva igenom en inkomstutjämnning till egen fördel. Någon motsvarande beslutsmekanism står inte till buds för den fattiga majoriteten på det internationella planet; vi har inte något internationellt skattesystem.

I väntan på ett internationellt skatte- och transfererings-system får vi nöja oss med nationella insatser i form av konventionell u-landshjälp. När det gäller skatterna får man emellertid observera att det inte räcker med att genom ökade skatter klara den interna ekonomiska balansen. Det kan fordras kompletterande åtgärder för att klara betalningsbalansen, dvs. att minska importen och stimulera exporten. De väsentliga synpunkterna är emellertid att man knappast, som hittills, kan sitta och vänta på att det automatiskt ska uppstå ett överskott i betalningsbalansen, som sedan skulle kunna skänkas till u-länderna. Det blir i stället nödvändigt att spika en bestämd målsättning ifråga om u-hjälpens storlek, liksom nu för exempelvis folkpensionerna, och sedan låta skatter och övrig ekonomisk politik anpassa sig efter denna målsättning. Så länge som vi behandlar u-landshjälpen som en »restpost» i

betalningsbalansen lär vi aldrig komma till vare sig en eller två procent av nationalinkomsten i u-landshjälp.

Av betydelse för u-länderna är också prisregleringar, både nationella och internationella. När det gäller de nationella prisregleringarna har dessa hittills haft en för u-länderna starkt ogynnsam effekt. Detta gäller främst de höga tullarna på många av u-ländernas viktigaste varor — både industri-varor och jordbruksprodukter såsom socker och matnyttiga oljor. Den förlust som Västeuropa åsamkar u-länderna genom att begränsa exporten av u-ländernas jordbruksprodukter utgör, så vitt jag kan se, mer än hälften av de inkomster u-länderna får genom Västeuropas konventionella u-landshjälp. En liberalisering av handeln med u-ländernas exportvaror måste därför framstå som en av de väsentligaste u-landsinsatser vi kan göra. En av fördelarna med denna metod är att inte bara u-länderna skulle hjälpas utan också vi själva, eftersom även vi skulle tjäna på en bättre internationell arbetsfördelning. Det kan nämnas att de samhällsekonomiska vinsterna för Sverige av att lägga ned den inhemska sockerodlingen kan beräknas till storleksordningen 100 miljoner kronor per år (sedan hänsyn tagits till behovet av beredskapslager). Samtidigt skulle u-länderna få ökade valutainkomster med ett belopp av ungefär samma storleksordning. De enda som skulle förlora på affären är betodlarna och den anställda arbetskraft i inhemsk sockerproduktion som inte kan placeras i annan verksamhet.

När man genom internationella prisregleringar försökt hjälpa u-länderna har man varit ute dels efter att minska prissvängningarna för u-ländernas exportvaror, dels höja världsmarknadsprisernas nivå för dessa varor. En viss stabilisering av priserna är utan tvivel i princip möjlig om man lägger upp stora internationella »buffertlager». Kostnaderna härför är emellertid stora och man kan därför också tänka sig andra system, såsom kreditsystem och pridförsäkringssystem, för att mildra effekterna för u-länderna av häftiga prissvängningar på världsmarknaden.

Nu har man emellertid vid prisregleringar ofta inte nöjt sig med att söka utjämna svängningarna; man har också försökt

hålla uppe genomsnittsnivån på u-ländernas produkter. Man har då hamnat i ungefär samma svårigheter som vid inhemska prisregleringar. Man har råkat ut för utbudsöverskott, såsom vid alla regleringar som håller priset ovanför jämviktsnivån, varigenom småningom lagren har växt och prisregleringen brutit samman. Internationella prisregleringar förefaller därför inte att vara någon särskilt effektiv väg för att hålla uppe u-ländernas valutainkomster. Lösningen bör, enligt min mening, i stället i första hand sökas i liberalisering av utrikes-handeln med u-landsprodukter, kompletterat med kreditssystem och prisförsäkringssystem för att reducera olägenheterna av starkt svängande priser.

Slutsatser

Våra kunskaper är fortfarande begränsade när det gäller inkomstfördelningens faktiska utseende. Vi vet också alldeles för litet om olika metoder att påverka den; särskilt gäller detta verkningarna av institutionella förändringar. Det tycks också saknas klart preciserade åsikter om vilken inkomstfördelning vi egentligen vill ha. Främst sammanhänger väl detta med att det är ovisst hur stora inkomstdifferenser som fordras för att upprätthålla starka incitament till effektivitet i produktionen. Det är emellertid också ovisst hur stora uppföringar vi är beredda att göra i fråga om effektiviteten, i de fall denna kommer i konflikt med fördelningspolitiska strävanden. Bristen på fasta normer för fördelningspolitiken illustreras exempelvis av att staten, vid sidan om inkomstutjämnande åtgärder, byggt upp system för att systematiskt göra fördelningen *ojämnare*, exempelvis tips och lotterier. Mot sådana omfördelningar av förmögenheter riktas betydligt mindre kritik (om alls någon) än mot förmögenhetsvinster i samband med framgångsrika placeringar av »riskvilligt kapital» i näringslivet.

I denna uppsats har jag emellertid gått ut ifrån att vi är angelägna om en fortsatt inkomst- och förmögenhetsutjämnning, och att därvid en lyftning av botten av inkomstpyra-

midan är det viktigaste målet, därefter en begränsning av inkomsterna i toppen. Huvudteserna i denna uppsats kan då, något schematiskt, sammanfattas så här:

1. Oavsett vilken typ av ägandestruktur vi siktar till — dvs. oavsett graden av kollektivt ägande — bör vi inrikta oss på att lösa fördelningsproblemen inom ramen för en marknadshushållning, om än med starka inslag av icke marknadsförda nyttigheter (utbildning, vägar, sjukvård etc.). Det kan inte nog kraftigt betonas att ställningstaganden till marknadshushållningens principer måste hållas isär från frågan om valet av ägandestruktur. En marknadshushållning betyder inte heller *laissez-faire*; inom ramen för en marknadsekonomi kan drivas såväl stabiliseringspolitik, tillväxtpolitik, allokeringspolitik som fördelningspolitik. Målet bör vara en planerad marknadshushållning, men inte en regleringsekonomi av det slag som existerade under 40-talet.

2. Eftersom prisbildningsprocessen i en marknadshushållning styr både inkomstfördelningen och resursallokeringen bör man akta sig för att rekommendera ekonomisk-politiska åtgärder som funderats ut endast från *en* av dessa aspekter.

3. En inkomstutjämnande politik i en marknadsekonomi måste i första hand sikta till en jämnare fördelning av yrkesfärdigheter och kapital. Det betyder att utbildningspolitik och näringspolitik — främst ökad konkurrens, större rörlighet för produktionsfaktorerna och ändrade ägandeförhållanden — är de på sikt mest lovande metoderna att påverka inkomstfördelningen. Förändrade ägandeförhållanden bör drivas fram både genom en jämnare spridning av privat kapital och genom ett ökat kollektivt ägande. Det bör vara möjligt att skapa ett system där aktieinnehav inte är den enda vägen till insyn och inflytande i företagen. Medlemmar av företagets styrelser bör kanske kunna utses även av andra intressenter, t.ex. anställda, stat och kommun.

4. Genom en stram ekonomisk politik i högkonjunkturlägen kan företagsvinsterna hållas nere och godtyckliga omfördelningar av inkomster och förmögenheter via inflation motverkas.

5. En stram ekonomisk politik, i kombination med rörlighetsstimulerande åtgärder för arbetskraften, bör även kunna underlätta för organisationerna att bedriva en lönepolitik med jämlikhetsansatser. Ju mer man kan reducera trögheterna på arbetsmarknaden (bland annat genom att återställa en fungerande bostadsmarknad) desto mindre lönedifferenser fordras för att förmå arbetskraften att flytta till expanderande sektorer. Organisationerna kan därvid troligen nå sina största resultat när man söker radera ekonomiska och sociala privilegier från en gången tid, vilka inte längre står i överensstämmelse med dagens utbuds- och efterfrågeförhållanden. Vi vet inte hur stor del av inkomstklyftorna i dagens »hierarkiska» lönesystem som har en sådan »konventionell» karaktär. Endast genom energiska försök att radera vad vi tror är konventioner kan vi få reda på det.

6. Genom att betrakta de sociala problemen i inkomstpyramidens botten som den mest akuta fördelningsfrågan blir socialpolitiken, liksom hittills, det på kort sikt viktigaste fördelningspolitiska medlet. Befolkningens majoritet lever nu på så pass hög standard att vi bör ha råd med att drastiskt förstärka de socialpolitiska stödåtgärderna för fysiskt och psykiskt handikappade människor, liksom för personer med dålig yrkesutbildning.

7. Det progressiva skattesystemet innebär säkerligen, trots ofta förekommande påståenden i motsatt riktning, en kraftig utjämning av inkomster i inkomstpyramidens topp. Det finns därför all anledning att slå vakt om ett starkt progressivt skattesystem, särskilt för höga inkomstlägen, trots att dagens marginalskatter troligen medför vissa effektivitetsförluster för ekonomin.

8. Eftersom mera knappast står att vinna ur fördelningsynpunkt på en skärpning av den progressiva inkomstskatten bör möjligheterna till en kraftigt skärpt beskattning av kapitalvinster och arv allvarligt övervägas. Kapitalvinstskatten bör därvid helst *inte* utformas som en realisationsvinstskatt. För att undvika svåra likviditetsproblem för familjeföretag och privatpersoner kan man kanske tänka sig att arvs- och kapitalskatterna delvis får betalas i form av reverser (om möjligt

mot in-teckningssäkerhet), som amorteras under ett stort antal år.

9. Bland metoder för inkomstutjämning har prisregleringarna speciellt stora nackdelar ur effektivitetssynpunkt. Även de fördelningspolitiska fördelarna är ur flera synpunkter mycket diskutabla. Prisregleringar bör därför undvikas. Detta gäller både inhemska och internationella prisregleringar.

10. Sist men kanske viktigast: i framtiden måste åtgärder för internationell inkomstutjämning tas på minst samma allvar som inkomstutjämning inom landet. Enligt min mening bör internationell inkomstutjämning till och med ges prioritet, åtminstone framför utjämnande åtgärder inom mellanskiktet av inkomsttagare i Sverige. På grund av att båda typerna av åtgärder i regel fordrar skattehöjningar är det delvis fråga om ett val. Förmögenhetsutjämnande åtgärder inom landet står däremot inte i sådant »konkurrensförhållande» till ökad u-landshjälp.